

VLADIMIRS KAIJAKS

ullie
stāst |

ZVAIGZNE

821.174-32

Ka 123

Grāmatas vāka dizaina autore **Vita Lēnerte**

Vāka noformējumā izmantoti fotoattēli no www.storyblocks.com

Vladimirs Kaijaks

DULLIE STĀSTI

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Korektore *Justīne Dižpētere*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV1010. Red. nr. L-4060.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Teksts, Vladimirs Kaijaks

© Sakārtojums, Māra Svīre, 2020

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2020

ISBN 978-9934-0-8825-4

MĒMAIS

Bija mana dzimšanas diena. Direktors pasauca pie sevis, vēlīgi spieda roku un mudināja doties mājup, lai es pienācīgi varētu sagatavoties viesu uzņemšanai. Es, protams, nedaudz patielējos, lai direktors redz, ka darba intereses man ir pirmajā vietā, bet tad gāju. Taču, ticis uz ielas, nesteidzos ne uz tramvaju, ne trolejbusu, tāpat nemeklēju taksometru, lai ātrāk nokļūtu dzīvoklī, – līdz vakaram, kad pie manis vajadzēja sapulcēties radiem, draugiem un darba biedriem, laika bija vēl gana. Sieva un sievasmāte pēdējās dienas tekalēja čakli kā irbes un darīja brīnumus kā divas labdabīgas fejas, uzburdamas dažādus ēdienus, dzērienus un uzkožamos.

Sākumā domas gan dalījās. Sieva negribēja rīkot bagātīgus dzīru galdus, iebilzdamā, ka ārzemēs tagad esot modē dažādus svinīgus gadījumus atzīmēt tikai ar dzērieniem un uzkožamiem, viesi pie galda nemaz neapsēžoties, tad varot vairāk dejot un citādi izpriecāties, visi jūtoties brīvāk, nepiespiestāk, vārdu sakot, katrs darot, kas kuram tīk; taču pret šādu viesību rīkošanu iebilda sievasmāte; viņa apgalvoja, ka četrdesmitā dzimšanas diena cilvēkam neesot nekāda joka lieta, vīrietis šajā vecumā atrodoties, tā teikt, dzīves zenītā, un tādēļ viņš vairs nedrīkstot izākstīties līdzī visādiem ārzemju modes stīķiem, kā to darot vieglprātīgā jaunatne. Un vēl viņa teica (o, mana sievasmāte ir ļoti gudra sieviete, un es viņu

bieži uzklausu), ka uz manu dzimšanas dienu lūgti arī daži augstāk stāvoši biedri, kuri atbilstoši savam stāvoklim laikam gan būšot nosvērti un solīdi cilvēki. Šādiem vīriem saprātīgs un labvēlīgs spriedums par namatēvu pa lielākajai daļai esot atkarīgs no kuņģa labsajūtas, un, tā kā man tuvākajā laikā iespējams paaugstinājums darbā līdz ar algas pielikumu, tad nevajagot skopoties. Pret šādu sievasmātes argumentāciju man nekā nebija, ko iebilst, un es ļāvu, lai viņa rīkojas. Pavisam nopietni varu apgalvot, ka daudz svarīgāk ir būt labās attiecībās ar sievasmāti nekā ar sievu.

To visu atcerējies un apcerējies, es gāju uz mājām pavisam mierīgi, nesteigdamies, ļaudamies patīkamai savas personas svarīguma apziņai. Skatījos pretimnācējos droši un atklāti, pie tam mani skatieni nebija ne pārmērīgi lepni, ne skaudīgi – ja pretimnācējs bija vīrietis manos gados. Kāpēc lai es nicinātu vai apskaustu savu līdzcilvēku? Tāpat arī manā skatienā nebija ne bezkaunības, ne izaicinājuma – ja pretimnācēja bija sieviete. Kāpēc lai es domātu ļauni par savu līdzcilvēku sievietēm? Arī tad, ja pretimnācējas bija jaunas meitenes, manās acīs nepavīdēja divdomīga dzirksts, drīzāk jau tādu es pamanīju dažu meiteņu acīs, kad viņas uzmeta man bezbēdīgus vai sapņainus skatienus, taču tie mani nevarēja izsist no līdzsvara, jo, kā jau būsiet sapratuši, esmu nopietna un nosvērta rakstura cilvēks. Jaunekļi, bērni un sirmgalvji man vispār neeksistē, jo viņos nav nekā tāda, kas piesaistītu manas domas, un viņu psiholoģija man ir pilnīgi sveša.

Likums un apmierināts es soļoju mājup. Sniegs nomaļākās ieliņās viegli gurstēja zem kājām, jo nolaidīgāki sētnieki to vēl nebija novākuši. Šoreiz es uz viņiem pat nedusmojos. Dziļi ieelpoju dzestro, bet patīkamo

ziemas gaisu, un man bija tik labi un priecīgi, ka daudz netrūka – es būtu pievienojies puikām, kas trokšņaini slidinājās pa parka celiņiem. Tomēr savlaicīgi apspiedu šādu nepiedienīgu vēlēšanos. Nekad savā mūžā neesmu darijis kaut ko tādu, kas neatbilstu manam stāvoklim. Manuprāt, visādas ēvergēlības atļaujas tikai vāji, nesavaldīgi un nenosvērti raksturi, un lielākoties viņiem to nākas rūgti nožēlot.

Ar liftu uzbraucu ceturtajā stāvā, kur atradās mūsu dzīvoklis. Piezvanīju un gaidīdams jau kuro reizi pa balsieniem izlasīju metāla plāksnīti uz durvīm: “Vi s v a l d i s T ā m u l i s”. Neviena nenāca. Acīmredzot sieva un sievasmāte bija vai nu veikalā, vai pie šuvējām. Bērni no skolas vēl nevarēja būt mājās. Sameklēju savas atslēgas un atvēru dzīvokļa durvis. Nesteigdamies iegāju iekšā, novilkku lielisko pusmēteli ar pūkaini mīksto zvērādas apkakli un tiksmīgi izjutu sava dzīvokļa siltumu un omulību. Parasti es mājās atgriezos vēlu un steigā, vienmēr mani gaidīja kādi darbi vai pienākumi: mans portfelis reti kad bija tukšs, tur vienmēr atradās plāni, zīmējumi vai aprēķini, kas līdz rītam bija jāpārskata... Taču šodien es biju pilnīgi brīvs. Vispirms iegāju savā kabinetā. Pieklājīgi liela istaba, gaiša, ērta, viegls rakstāmgalds, dīvāns, atpūtas krēsls, grāmatplaukts, rasēšanas piederumi, tehniski zīmējumi, dažas fotogrāfijas pie sienām; visā varēja samānīt rūpīgi pārdomātu kārtību un plānojumu. Sieva nemīl šo istabu un reti te ienāk. Tas ir labi. Šī istaba ir mans templis, kur neviens mani netraucē un es mierīgi varu nodoties saviem pienākumiem, iecerēm un pārdomām.

Todien te ilgi neuzkavējos. Nolicis portfeli uz krēsla, es rāmi apstaigāju mūsu dzīvokli, mielodams acis pie gleznām un mēbelēm, priecādamies par tīrību un kārtību,

kas valdīja jebkurā vietā. O jā, mēs nedzīvojam slikti! Četrīstabu dzīvoklis, visas ērtības, skaists skats uz parku. Kluss. Un līdz centram desmit, piecpadmit minūtes, ko braukt, līdz manai darba vietai – tikpat. Ka mums tāds dzīvoklis, tas, protams, mans nopelns. Varēju justies lepns.

Jā, es dzīvoju labi, taču nebiju tik pašapmierināts, lai ne pēc kā vairāk nealktu un netiektos; nebiju arī tik negausīgs, lai apskaustu citus, kas sasnieguši ko vairāk. Esmu cieši pārliecināts, ka nekas nestāv uz vietas un, pats par sevi saprotams, arī manai labklājībai un stāvoklim sabiedrībā vajadzēja kļūt arvien labākiem. Arī tagad – četrdesmit gadu vecumā – es jau biju sasniedzis zināmu stāvokli, ja tā varēja teikt par liela uzņēmuma vecāko inženieri, ar kuru priekšniecība rēķinājās, kura padomus vērtēja un uzklausa.

Man bija arī savs stingri ierobežots un atbilstošs draugu pulks, piemērotas intereses un pieklājīga ģimene. Ar ļaudīm es vienmēr ieturēju solīdas, mierīgas un atturīgas attiecības. Jā, es pat teiktu, ka jutos laimīgs. Un, man šķiet, dažs labs mani apskauda. Bet tā nevarēja būt ļauna skaudība, jo es visu ieguvu pats ar savu prātu un centīgu darbu. Tātad viss bija vislabākajā kārtībā. Un pēkšņi...

Tobrīd atrados virtuvē. Uz galdiem, plauktos, skapī – visur stāvēja ēdieni un dzērieni, un man sāka patīkami kutēt pakrūtē. Sieva un sievasmāte bija likušas lietā visas savas kulinārijas zināšanas, lai šovakar man un maniem viesiem būtu patīkami sēsties pie galda.

Jā, sieva... Pēc ilgiem laikiem atkal sajutu pamostāties tādu kā maigumu, kā pateicību pret savu otro pusi. Tajā pašā laikā mani pārņēma arī tīri tā kā kauns, kā neērtības sajūta, ka esmu gluži nevajadzīgi sācis apcerēt

sievas labās un teicamās īpašības. Es droši vien būtu pārstājis par viņu domāt, ja tobrīd pats nelabais man nepačukstētu, ka es par viņu zinu pārāk maz. Kur viņa iet, ko dara, kad esmu darbā? Ne jau visu laiku aizņem rūpes par ģimeni. Kas notiek viņas dvēselē?... Dīvaini, pirmo reizi iedomājos, ka manai sievai varētu būt arī dvēsele. Nē, nē, es viņai nekā nepārmetu – pārmetumi vispār nav manā dabā –, viņa vienmēr pret mani ir bijusi pietiekami rūpīga un uzmanīga, pēc labākās sirdsapziņas audzināja un vadīja skolā mūsu bērnus. Man šķiet, viņa to darīja ar prieku. Taču iedoma, ka es par savu otro pusi zinu pārāk maz, reiz radusies, vairs neatstājās, un es sāku domāt par to, vai šos četrpadsmit laulībā pavadītos gadus esmu bijis labs ģimenes galva. Kā esmu līdzējis uzturēt uguni mūsu ģimenes pavardā? Pamazām man kļuva neomulīgi – es tikpat kā nekā nezināju ne par savu sievu, ne bērniem, ne to, kas notika viņu sirdīs un galvās. Vai viņi mani mīl? Ilgojas mani sastapt, ar mani runāt? Jeb es esmu tikai vīrietis, apgādnieks, kas nodrošina ģimenes materiālo labklājību?

Klīdu no vienas istabas otrā un jutos arvien nelāgāk. Šķita – esmu apmaldījies un ienācis svešā mājā.

Atkritu klubkrēslā. Centos atpūsties, taču nevarēju. Mani dīdīja kaut kāds nemiers, un uzmācās skumjas. Atkal piecēlos un izgāju virtuvē, bet tur man nekā nevajadzēja. Pastāvēju, paraudzijos apkārt – viss spodri, tīri, kārtīgi. Kāpēc te ienācu? Iegāju vannas istabā, nomazgāju rokas, seju kaklu... Uh! Kļuva tā kā vieglāk.

Kaut kas pieskārs maniem kāju stilbiem, un es satrūkos. Vai biju kļuvis nervozs? Un kopš kura laika mums mājās kaķis?... Ak tā... Pareizi! Sieva reiz stāstīja, ka Ingrīda, kurai tagad jau vienpadsmitais gads, pacēlusi uz ielas pusdzīvu kaķēnu, pārnesusi mājās un par varēm

pastāvējusi, lai kaķēnu neizsviež. Es tobrīd, būdams ļoti aizņemts, neizpratu, kāpēc viņai dzīvnieks vajadzīgs. Vai šis būtu tas pats kaķis? Pusdzīvs gan vairs neizskatījās. Gluži otrādi – šis bija pavisam veselīgs, viltīgs un lunkans kaķis. Pilnīgi korekti pastūmu viņu ar kāju nost un gribēju aizraidīt.

– ...!! ...!! ...

Kas tad tas?! Ne vārda es nevarēju dabūt pār lūpām. Varbūt kaķis bija nolādēts? Taču nē! Nebiju mānticīgs. Mēģināju vēlreiz. Velti. Mēle atsacījās klausīt. Jutu, ka man uz ādas izspiežas auksti sviēdri. Es biju kļuvis mēms... Mēms! Kaķis velnišķi ņaudēja un zalgojošām acīm lūkojās manī. Izskrēju no vannas istabas. Ko darīt? Steigties pie ārsta? Izsaukt ātro palīdzību? Paķēru telefona klausuli, uzgriezu 03... Atskanēja mierīga, lietišķa balss. Es nevarēju atbildēt. Pat ātro palīdzību nevarēju izsaukt! Kas gan pēkšņi noticis ar manu mēli? Es gandrīz vai apraudājos. Izmisumā piegāju pie spoguļa, izkāru nepaklausīgu kļuvušo ķermeņa daļu un ņēmos apskatīt, cerēdams atklāt sava pēkšņā mēmuma cēloni. Tomēr nekā aizdomīga nemanīju. Varbūt bija pārāk tumšs? Uzgriezu gaismu... visas iespējamās spuldzes. Beigās spīdināju mutē pat kabatas bateriju, taču nekā tāda, kas liecinātu par izmaiņām manā mēlē, es nepamanīju. Varbūt to nemaz nevarēja ieraudzīt? Aptaustīju mēli ar pirkstiem. Mēle kā jau mēle, tai nebija nekādas vainas. Un tomēr tā bija mēma!

Noklaudzēja durvis, un ienāca sieva. Es steidzos pretī, lai viņai darītu zināmu savu nelaimi.

– Valdī, tu jau mājās? Cik labi! Bet es sev atnesu jaunu kleitu. Nu, paturi taču!

Viņa man pasniedza saini. Kur nu pasniedza! Burtiski ielika rokās, un es biju spiests to paņemt. Tad viņa

nometa kažoku, novilka džemperu un svārkus, vārdu sakot, izģērbās, visu laiku pie sevis dungodama: “Tikai no tevis nav vēstules...” Puskaila viņa nostājās manā priekšā un pārmetoši teica:

– Visvaldiņ, tu nu gan esi lempis! Ko tu stāvi? Kāpēc neizsaiņo kleitu? Es taču gribu tev to parādīt.

Ak jā! Ko es stāvēju? Bet vai tad viņa nemaz neredzēja manu baiļu izķēmoto seju? Nemanīja, ka neesmu viņai ne vārda atbildējis?

Noliku sāni uz galda, drebošiem pirkstiem atraisīju auklu. Uzlikusi roku man uz pleca, ar otru roku glaudīdama manu pakausi, viņa steidzināja:

– Valdi, nu ātrāk taču! Kāds tu neizdarīgs! Nedrīkst likt sievietei gaidīt, kaut arī tā ir tava paša sieva.

Mani kaitināja un aizvainoja viņas sīkie, nepatīkamie smiekliņi. Ja varētu runāt, es viņai pajautātu, kur tādus iemācījusies. Bet, no otras puses, patiešām, kāpēc likt viņai gaidīt, viņa taču par manu nelaimi nekā nezināja. Un es steidzos. Viņa atkal trallināja: “Tikai no tevis nav vēstules.”

Kamēr sieva vilka mugurā kleitu, es vēlreiz piegāju pie spoguļa, atvēru muti, apskatīju un mazliet aptausīju savu mēli. Velti! Nekas neliecināja, ka ar manu mēli kaut kas būtu noticis. Pēkšņi atskanēja pārmetoša sievas balss:

– Valdiņ, ko tu dari? Pavisam bērnišķīgs esi kļuvis, vai? Tev kaut kas kait?

Es pagriezos pret sievu un ar pirkstu parādīju uz savu mēli.

– Valdi, tas jau par daudz! Aizver vismaz muti! Zobiņš sāp, jā? Jeb mandele iekaisusi? Nu nekas. Ja līdz parītam nekļūsi vesels, varēsi aiziet pie ārsta, iedos tev

slimības lapu. Bet tagad apskati manu kleitu! Vai nav jauka? Pasmaidi taču!

Viņa uz papēža apgriezās manā priekšā. Patiešām, kleita bija lieliska un sievietai piestāvēja. Es centos pasmaidīt, tomēr viņa šķīta neapmierināta.

– Nu, kas tā par grimasi! – viņa pārmetoši iesaucās. Tad šķelmīgi pasmaidīja un jautāja: – Vai tu gribi, lai es šo kleitu šovakar uzvelku?

Es pamāju.

– Tu esi labs, Valdiņ. Es jau zināju, ka tu tā sacīsi.

Viņa pienāca man klāt, apviņa rokas ap kaklu un noskūpstīja. Jā, viņa vienmēr ir bijusi lieliska sieviete – mana sieva. Es viņu vienmēr esmu mīlējis. Taču patlaban... Ieskanējās zvans.

– Nu pietiks, Valdiņ! Tie ir bērni. Ej nu šoreiz ielaid viņus!

Es atvēru durvis. Tas bija mūsu dēls. Viņam četrpadsmitais gads. Slaidis, kalsnējs, allaž kustīgs un aizņemts. Darbojas visādos pulciņos. Viņam mazliet piemiegtas un ironiskas acis, šķiet, ka zēns skatās pasaulē ar tādu kā nicināšanu, ar pārākuma apziņu un izpratni, kādas viņam vēl nevar būt.

– Labdien, papū! – Ungars mani sveicināja un pagāja garām, nemaz negaidīdams, ka es sveicienu atņemšu. Un labi, ka tā! Kas būtu, ja viņš pēkšņi apstātos un nenolaistu no manis savas gaišās, ironiskās acis, gaidīdams, kamēr es kaut ko saku? Bet nē, viņš pagāja garām... it kā tas būtu pats par sevi saprotams, ka tēvs viņam atver durvis un neatņem sveicienu... Taču man liekas... man liekas, ka viņa glūnīgajām acīm nekas nepalika apslēpts, ka viņš pretēji sievietai ievēroja manu nelaimīgo seju, grimasi manās lūpās, kad gribēju atbildēt viņa sveicienam, ievēroja... un viņa piemiegtajās acis pavīdēja... ļauna

uguntiņa. Kādas muļķības! Un tomēr sirds dziļumos palika apslēptas šaubas.

Steigšus iegāju savā istabā. Gribēju nomierināties un iejusties jaunajā stāvoklī. Biju bezgala nelaimīgs un apjukis. Kas tagad notiks? Izdomāt es nekā nevarēju, jo dzīvoklī kļuva aizvien trokšņaināk. Dzirdēju, ka atnākusi sievasmāte. Virtuvē šķindēja trauki, skanēja smieklī, ritēja valodas. Kāpēc tieši šovakar man vajadzēja kļūt mēmam? Un ko man pašreizējā situācijā darīt? Nepaguvu nekā izdomāt līdz galam, kāds pieklaudevja pie manas istabas durvīm. Es gaidīju, kad tās atvērsies.

Ienāca bērni. Ungars nesa nelielu kārbu. Arī Ingrīda kaut ko slēpa aiz muguras.

Ungars sāka runāt pirmais:

– Papū, mēs atnācām tevi apsveikt. Novēlu tev veselību un panākumus darbā! Lai tev labi veicas! Un atļauj pasniegt mazu dāvanu!

Viņš man sniedza dāvanu veikalā akurāti iesaiņotu kārbu, pārsietu ar rozā sutašu. Es pirmo reizi ar naidu skatījos uz savu dēlu un domāju: “Kāpēc viņš smīn, kāpēc sauc mani tādā pretīgā vārdā – “papū” un, to darot, izstiepj uz priekšu pilnīgas, miklas un tāpēc spīdīgas lūpas...” Steigšus paņēmu kārbu un novērsos. Bet dēls turpināja smīnēt un nemaz negaidīja, lai es viņam ko atbildētu.

Tagad bija kārta Ingrīdai. Viņa izturējās cilvēciskāk – apskāva mani, noskūpstīja un nočivināja:

– Daudz laimes dzimšanas dienā!

Arī viņa kaut ko ielika rokā. Man gribējās kliegt: “Neņirgājieties, es esmu mēms! Esmu pats nelaimīgākais cilvēks pasaulē!”

Mans iekšējais saviļņojums acīmredzot nepalika apslēpts bērniem, tikai viņi to iztulkoja citādi un, mazliet

pastomījušies un no manis neviena vārda nesagaidījuši, izgāja.

Man kļuva viņu žēl. Vai tad bērni vainīgi, ka mani piemeklējusi tāda nelaime? Vai tāpēc man pret viņiem pēkšņi jāklūst netaisnam? Viņi taču mani mīl. Lai nomierinātu satrauktos nervus, sāku apskatīt dāvanas. Ungars bija atnesis elektrisko bārdas skujamo aparātu. Pareizi, es tādu gribēju pirkt, jo vecais bija sācis niķoties. Cik aizkustinoši! Viņš to ievērojis. Maksā divdesmit divi rubļi piecdesmit kapeikas. Gluži negaidot mani sagrāba smieklu lēkme. Protams, tie nebija īsti smiekli, kas vēlās pār manām lūpām, bet kaut kādas nenoteiktas, guldzošas skaņas. Patiešām aizkustinoši, vai ne? Pasniegt man dārgu dāvanu par manu naudu! Lieliski! Un Ingrīda? Ko tad viņa? Atvēru sainīti. Liela, bieza klade. Uz vāka rasētiem burtiem uzrakstīts – “Dienasgrāmata”. Bet kāda velna pēc man vajadzīga dienasgrāmata?! Savu mūžu tādu neesmu rakstījis. Jeb tas būtu mājiens, ka esmu... Muļķības! Viņi to nevar zināt. Bet kāpēc tad viņi grib, lai es rakstu dienasgrāmatu? Jutu, ka man sāk stingt pakausis. Varbūt es vienmēr esmu bijis mēms? Citi jau sen to zina, vienīgi es pats savu nelaimi apjaušu tikai tagad...

Atkal pieklauvēja. Šoreiz tā bija sieva.

– Valdiņ, mīļais! Arī es gribu tevi apsveikt.

Viņa man uzdāvināja dārgu uzvalka drānu, kādu šobrīd veikalos nevarēja dabūt. Protams, arī par manu naudu. Bet viņa to darīja tik mīli, ka es nevarēju ņemt ļaunā. Un vispār vai nav muļķīgi domāt, par kādu naudu tuvinieki tev pasniedz dāvanas?

Tad nāca sievasmāte ar pusduci lielisku virskreklu. Viņa paskaidroja:

– Solīds vīrietis bez eleganta virskrekla ir tikpat kā izplūkāts gailis.

Un tad sāka ierasties arī viesi. Pirmais no laukiem atbrauca mans brālēns Antons. Mēs tikāmies reti, un man par viņu nebija diez cik tīkamas atmiņas. Antons bija liels, resns un spēcīgs vīrs, saulē un vējos iededzis. Pakratījis man roku un pāris reižu uzsisis pa plecu, viņš izgāja, atstādams mani vienu. Bet viņa parādīšanās bija satraukusi manu atmiņu, un es atcerējos vienu otru pusaizmirstu notikumu.

Man bija seši vai septiņi gadi, kad ārsts vecākiem ieteica mani aizvest uz laukiem, kur daudz saules, svaiga gaisa un var brīvi kustēties, lai es tur nostiprinātu savu trauslo veselību un kļūtu zēniskāks. Ārsts tā pārbiedēja manu nabaga māmuļu, ka viņa manis dēļ bija gatava braukt pat uz džungļiem, ne vien uz laukiem simt piecdesmit kilometru no Rīgas. (Patiesības dēļ gan jāteic, ka lauki un džungļi viņai nozīmēja apmēram vienu un to pašu.)